

1

וְחַיָּה - הטעם מלעיל בחי"ת, והוא לשון עתיד נסתרת, שפירושו ותחיה. והקורא וְחַיָּה מלרע משנה משמעות ללשון זכר, שפירושו ויחיה.

א' י"ז: **וְתִירָאן** - האל"ף לא נשמעת, ונקרא וְתִירָן, והוא מלשון יראה. והמשמיע את האל"ף וקורא וְתִירָאן, משנה משמעות ללשון רִאָּה.

א' י"ז: **הַמִּלְדָּת** - המ"ם רפה, ובשווא נח"ו. וכן הוא להלן.

אֶתְהַלְלִידִים - היו"ד רפה, ובשווא נח"ו.

א' י"ט: **לֹא כְנָשִׁים הַמַּצְרִית הָעֵבְרִית** - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת הַמַּצְרִית, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר"ט שבתיבת כְנָשִׁים, שאם לא יטעים כראוי ישמע שנשות מצרים העבריות אינן כנשים, בעוד שפירושו שהנשים העבריות אינן כנשות מצרים.

כִּי־חַיָּיתָה - החי"ת בקמץ, והיו"ד רפה, והוא מלשון מילדות או תואר מלשון חיים^כ. והקורא חַיָּית בפתח ודגש^כ משנה משמעות ללשון חיות השדה^כ.

הַמִּלְדָּת - המ"ם רפה, ובשווא נח"ו.

א' כ"א: **בְּתָמִים** - התי"ו בדגש קל, ולא בדגש חזק^{טו}.

א' כ"ב: **הַיֶּאֱרָה** - היו"ד רפה, ובשווא נח"ו. וכן הוא להלן בתיבת: הַיֶּאֱרָה.

ב' א': **אֶתְבַּתְּלִי** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶתְבַּתְּלִי.

ב' ג': **הַצְפִּינוּ** - הצד"י בדגש ושווא נע, והפ"א רפה. ואין לקרוא הַצְפִּינוּ הצד"י בשווא נח והפ"א בדגש.

תַּבְּת - הטעם מלעיל בתי"ו^י.

וְתַחְמָרָה - הה"א לא נשמעת, ונקרא וְתַחְמָר^י.

ב' ה': **אֶתְאֲמַתָּה** - האל"ף בחטף פתח, והמ"ם רפה. והוא מלשון שפחה. והקורא אֲמַתָּה בפתח ודגש משנה משמעות ללשון יד^ט.

ב' ז': **אֶלְבַּת־פָּרְעָה** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶלְבַּת־פָּרְעָה.

ב' י"ב: **כִּי אֵין אִישׁ** - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים כִּי־אֵין אִישׁ במקף^{מג}. וכן הוא לקמן ג' ד': **כִּי סָר לְרֵאוֹת**.

ב' י"ג: **לָמָּה תִּכָּה רַעְדָּךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים לָמָּה תִּכָּה רַעְדָּךְ.

והחיות קמוצה כמשפט כמו בְּלוֹת דְּוֹת. ועוד פירש על דרך שמצינו שחז"ל קראו למילדת "חיה", כמו: והחיה תנעול את הסנדל (יזמא ע"ג ע"ב), ואמרו המילדות שהילדות עצמן מילדות ואינן זקוקות למילדות אחרות.

^כ לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ירפו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י הקמץ. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ירפו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

^ט וכתב יחב"י הנקדן בעין הקורא: כל הקורא כִּי חַיָּית הנה הוא גרוע מן החיות. עכ"ל. וכוונתו בזה, שאם קורא כן נמצא שאומר על נשות ישראל שהן חיות השדה.

ומה שהביא רש"י כאן מהמדרש שהן משולות לחיות השדה, הוא רק על דרך דרש, ואינו לפי פשוטו של מקרא.

^{טו} עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

וכאן אין מתג לפני השווא, ומוכח שהאות שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח ריו"ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה').

^{טז} ענין זה מבואר בגליון פרשת מקץ תשע"ו הערה ט"ו.

^י משום נסוג אחר. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.

^{יח} וכתב האבן עזרא שהה"א היתה ראויה להיות במפיק, אלא שנחה כמו שמצאנו פעמים נוספות שראוי להיות במפיק ונשמט המפיק (כגון: למן היום הנקדה, שמות ט' י"ח. ועוד). וכ"כ רד"ק (יחזקאל ט"ז מ"ה, מכלול כ"ו ע"ב). וכן נראה מהתרגום כאן. ולפי זה הקורא כאן וְתַחְמָרָה במפיק, לא שינה משמעות.

^{יט} רש"י אבן עזרא וחזקוני מביאים את הדעה (המוכח בסוטה י"ב ע"ב ובשמות רבה א' כ"ג) שהוא לשון יד, והקשו על זה מהניקוד, שהרי המ"ם רפה. ובמכלל יופי כתב שלמפרשים שהוא מלשון יד (כגון בפירוש רבינו סעדיה גאון), צ"ל שבספרים היתה המ"ם דגושה.

^י וכמו שכתב כאן רשב"ם: וחיה. טעמו למעלה, כמו מן ישב ישבה, מן אֶרְפָּשֶׁד חִי (בראשית י"א י"ב) יאמר לנקבה חיה, אבל ואלו חִיָּה אֵלֶּף שְׁנַיִם פְּעָמִים (קהלת ו' י'), טעמו למטה ולשון זכר מגזרת עשה עלה ראה, עכ"ל. ובשפתי חכמים כתב שזו גם כוונת דברי רש"י.

^{יח} כתב כאן האבן עזרא שהאל"ף היתה ראויה להשמע, שהרי היא מאותיות השורש (ידא), ובכל זאת העלימו אותה כדי שלא תתערב המלה עם גזרת ראה, עכ"ל. וא"כ המשמיע את האל"ף שינה משמעות ללשון ראה, שזהו הבידול בין המשמעים.

^ט עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה.

ואע"פ שכאן מופיע מתג לפני המ"ם, תיבת "הַמִּלְדָּת" מופיעה במסורה המונה את היוצאים מן הכלל הנקראים בשווא נח למרות המתג, ומוכח שהשווא נח (ואמנם, בחלק ממקורות המסורה משמע שהכוונה לב"ב המופעים הראשונים בלבד (שכתוב בהם "ותיראן המילדת וחבירו ותאמרו המילדת"), ובחלקם משמע שהכוונה לכל המופעים (שכתוב בהם "המילדת וחבירו", או "המילדת וחבריו"). אך כיון שבכל כתבי היד המ"ם מנוקדת בשווא לבד ולא בחטף פתח בכל המופעים, ניתן להסיק שהשווא נח בשלושת המופעים. ואחר דותן (דקדוקי הטעמים-דותן עמ' 229) כתב בפשיטות שבמופע השלישי השווא נע, אך אין נראה כן, כמבואר לעיל).

^י עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח. וכאן בכל הספרים אין מתג לפני השווא, ומוכח שהאות שאחריה בשווא נח.

^{יא} בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהלת (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדון, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (נ"ו ע"א) שהיו אומרים "היום על לְבָבְךָ", וזה שלא כדון כי משמע שרק היום יהיו על לְבָבְךָ ולא מחר. וההטעמה שם היא אֶשֶׁר אֲנִי מַצְוֶה הַיּוֹם עַל־לְבָבְךָ, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר מאשר בטפחא.

^{יב} במכלל יופי כתב שהוא תואר מלשון חיים (דהיינו שמלאות כח חיים), והחי"ת מנוקדת בקמץ כדי שיהיה בידול ולא ישמע שהכוונה לחיות השדה, או

ב' י"ד: **מִי שֶׁמָּץ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים מִי־שֶׁמָּץ במקף. וכן הוא להלן ג' ט"ו: **לָךְ וְאֶסְפָּתָי**. ולהלן ה' ז': **לֹא תֹאסְפֹן**.

הִלְהַרְגֵנִי - הלמ"ד רפה, ובשווא נח².

אָכַן נֹדַע הַדָּבָר - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפתא ולהטעים אָכַן נֹדַע הַדָּבָר.

ב' י"ז: **הָרָעִים** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא הָרָאִים באל"ף^{כא}. וכן אין לקרוא הָרָעִים בקמץ. וכן הוא להלן.

ב' כ': **וְיֹאכֵל** - הטעם מלעיל ביו"ד^{כב}.

לָחֵם - יש להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא לָחֵם בכ"ף.

ב' כ"ב: **גִּרְשָׁם** - הרי"ש בשווא נע.

נִכְרִיָּה - יש להגות את היו"ד כראוי, ולא להבליעה בחיריק שתחת הרי"ש ולקרוא נִכְרֵאָה באל"ף.

ב' כ"ד: **אֶת־אֲבִרְהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפתא ולהטעים אֶת־אֲבִרְהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב^{כג}.

ב' כ"ה: **וַיַּדַּע** - הטעם מלעיל ביו"ד.

ג' א': **רַעָה** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא רָאָה באל"ף^{כד}.

חֲרָבָה - הטעם מלעיל ברי"ש.

ג' ב': **הַסֵּנָה** - הסמ"ך בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן.

ג' ד': **מִשֶּׁה מִשֶּׁה** - אין פסיק ביניהם^{כה}.

ג' ז': **עָנִי** - הטעם מלרע בנו"ן. וכן הוא להלן.

שְׁמַעְתִּי, יְדַעְתִּי - העי"ן בשווא נח, ואין להבליעה ולקרוא שְׁמַתִּי יְדַתִּי, או לקרוא שְׁמַעְתִּי יְדַעְתִּי בפתח העי"ן. וכן הוא להלן י"ט, ולהלן ד' י"ד: **יְדַעְתִּי**.

נִגְשָׁיו - הגימ"ל בשווא נע.

ג' ח': **וְהָעֵלְתָּ** - הוי"ו במתג, והלמ"ד שאחריו בשווא נח^{כז}.

ג' ט': **וְעָתָה** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא וְאָתָה באל"ף^{כח}. וכן הוא להלן.

בָּאָה - הטעם מלעיל בבית, והוא לשון עבר. והקורא בָּאָה מלרע משנה משמעות ללשון הווה^{כט}.

ג' י"ב: **כִּי־אָהִיָּה** - יש לבטא את הה"א בשווא נח^{כו}. ולא להבליעה ולקרוא אִיָּה, או לקרוא אָהִיָּה בסגול הה"א. וכן הוא בכל שווא נח באות ה"א. וכן הוא להלן. וכן הוא להלן בתיבות: **יְהִיָּה, תְּהִיָּה, בְּהִיָּה**.

ג' י"ג: **מָה אָמַר אֱלֹהִים** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפתא ולהטעים מָה אָמַר אֱלֹהִים.

ג' ט"ו: **וַיֹּאמֶר עוֹד אֶל־לְהִים** - יש להקפיד על הניגון המחבר של התלישא קטנה, שלא ישמע כאומר: וַיֹּאמֶר, עוֹד אֶל־לְהִים, ונראה

^{כד} ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ח'.

^{כה} בתיבת "בָּאָה", כשהטעם מלעיל בבית היא לשון עבר, דהיינו שבאה כבר, וכשהטעם מלרע באל"ף היא לשון הווה, דהיינו שבאה עכשיו, וכמו שכתב רש"י בכמה מקומות (בראשית ט"ו י"ז, כ"ט ו', מ"ב כ"א, מ"ו כ"ו).
ובאשל אברהם בוטשאטש (סי' קמ"ב) כתב שלפי זה אם קרא מלעיל במקום מלרע או להיפך, אולי הוא שינוי משמעות, וצ"ע בזה, עכ"ד. ובערוך השולחן (סימן תר"צ סעיף ב') כתב להדיא שאם שינה בזה הוי כמו שינוי בענין, ומחזירין אותו. ולכאורה פשוט כדבריו.

^{כו} והוא נהגה כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות: עמָה, אָתָה, וכדומה. וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב שמפיק הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת מפיק פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ודלא כמו במילה פְּדָהצור (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת יְהִיָּה), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גנובה ובמפיק יחד, כגון: גָּבַהּ, יָצִיָּה, ואם היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וממילא היות שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון המפיק שבסוף תיבה משווא לנקודה בתוך האות.
ויש לציין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לניגוד שמנוקד: בְּהִשְׁמָה (ויקרא כ"ו מ"ג), פְּדָהצֹל (במדבר ל"ד כ"ח), וְהַדְּפִנּוּ (שם ל"ה ב'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד פְּדָהצֹל. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד בְּהִשְׁמָה עם נקודת המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

^{כז} עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

ואע"פ שהה"א כאן היא ה"א התמה ולא ה"א הידיעה, כיון שהיא מנוקדת בפתח כניקוד ה"א הידיעה (כגון: הַשְׁמִים, הַפִּים), ולא בחטף פתח כניקוד ה"א התמה (כגון: הַשֶּׁמֶר, הַיָּצֵל), דינה כה"א הידיעה (והטעם שמנוקדת בפתח ולא בחטף פתח, משום שבתורה זו האות שאחר ה"א התמה מנוקדת בשווא, ולא יכול לבוא חטף לפני שווא, ולכן השתנה ניקוד ה"א התמה מחטף פתח לפתח).

וכאן אין מתג לפני השווא (וכן כתב רד"ק (מכלול דף מ"ח ע"ב) שבתורה "הִלְהַרְגֵנִי" אין מתג, והביאו מנחת שי כאן, והוסיף שכן הוא בספרי ספרד), ומוכח שהאות שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתנים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח ר"ח^{כז}). עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה'.

^{כא} כתב בשו"ע (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב) שאין למנות כשליח ציבור מי שקורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף.
ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

וכתב בערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ד, סימן ס"א סעיף ח'), שאע"פ שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, בכל זאת בקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה.

וכל זה במקום שלא משתנה המשמעות, אך במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות, ראוי מאד להקפיד ולדקדק להגות כראוי.

^{כב} אמנם, בספרי תימן מוטעם כאן אֶת־אֲבִרְהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב, כמו שכתב כאן מהרי"ץ בחלק הדקדוק.

^{כג} ובמנחת שי האריך לבאר על דרך הדרש למה כאן אין פסיק למרות שבדרך כלל יש פסיק בין שתי תיבות זהות רצופות.

כעושה שתי רשויות ח"ו. אלא הכל ענין אחד: ויאמר עוד א- להים, וכך מובן שתיבת עוד קאי על ויאמר¹².

א-להי אברהם א-להי יצחק וא-להי יעקב שלחני אליכם - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבת יעקב, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר¹³ שבתבת יצחק, שאם לא יטעים כראוי ישמע ששלחו א-להי אברהם ויצחק, וגם א-להי יעקב, ונראה כעושה שתי רשויות ח"ו.

ג' ט"ז: פקדתי - הדלית בשווא נח, ולא בשווא נע¹⁴, למרות הקושי¹⁵. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא פקתי. או לחלוקה לשתי מילים ולקרוא פקד תי. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלית או לחלוקה לשתי מילים, עדיף לקרוא בשווא נע.

ג' י"ח: העבריים - יש להגות את היו"ד כראוי, ולא להבליעה בחיריק שתחת הרי"ש ולקרוא העברים.

ג' כ"א: תלכזו - הלמ"ד בצירי. ואין לקרוא תלכזו בשווא נע.

ד' ב': ויאמר אליו מה זה בידך - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבת יי, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר¹⁶ שבתבת אליו, שאם לא יטעים כראוי ישמע שמה הוא השואל את ה', בעוד שפירושו שה' הוא השואל את משה.

מה זה - כתיב מה וקרי מה זה¹⁷. אך אין הכוונה שיש להפריד בין התיבות בקריאה¹⁸, אלא הכוונה שהפירוש הוא מה זה¹⁹.

ד' ז': וישב - היו"ד בקמץ, והטעם מלעיל ביו"ד. והוא לשון חזרה. והקורא וישב בפתח ומלרע²⁰ משנה משמעות ללשון נשיבה והפרחה.

¹² וראה גליון פרשת וישב תשע"ה הערה כ"ו.

¹³ כ"ב ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

¹⁴ כ"ב הגיית הדלית הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלית הרפה, והוגים כל דלית כמו הדלית הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

¹⁵ ל והוא נמנה במסורה (אכלה ואכלה סעיף 99, ספר המסורה חלק ב' עמ' 54) בכלל המילים שכתובים כמילה אחת ונקראים כשתי מילים.

¹⁶ לא מבואר במדקדקים (ר' יהודה חיוג' שלשה ספרי דקדוק עמ' 8, רד"ק, מכלול ע"ח ע"ב ועוד) שדגש חזק הבא בראש תיבה, מטרתו לסגור את ההברה הפתוחה שבתבה הקודמת, ואע"פ שנכתבות בשתי יתיבות נקראות ברהיטות כתיבה אחת, וכגון מה זה, מה פרצת, הנקראים מה זה, מפרצת. והה"א נעלמת לגמרי, ואין בה אפילו המשכת המבטא.

וכתבו המדקדקים (ר' יהודה חיוג' שם. רד"ק שם. ר' משה הנקדן, דרכי הנקוד והנענוט, ד"ה עתה אדבר על המקף) שפעמים שהה"א הזאת שאינה נקראת הוסרה גם מהמכתב, כגון: מה בידך (באן), וכגון: מלכם תדבאו עמי (ישעיה ג' ט"ו). ונמצא שהקרי והכתיב שווים.

¹⁷ בספר מסלול (נתיב י"ג כלל ק"ב, דף ס"ע"ב) האריך לדבר בזה, וכתב שהכוונה כאן ב"קרי" הוא רק לפירוש המילה, ולא לאופן קריאת התיבה בפה. וכן כתב כאן בקצרה בספר מסורת הקריאה: מזה. נמסר עליו מה זה קרי וכו', וכוונתם בזה, דהפירוש ממילה זו כמו שהיה שתי מילות מה זה, אבל באמת הקורא צריך לקרות הזי"ן בדגש, וא"כ צריך לקרות מילה אחת, שהרי אפילו היה כתוב שתי מילות היה קוראם כמו מילה אחת, כמו מה טוב והדומים להם. ובאמת יש מקומות נוספים בהם אין כוונת ה"קרי" להורות על אופן קריאה שונה מהכתיב, אלא כוונת ה"קרי" שפירוש המילה אינו כפי הכתיב, כגון: אשר לו יעדה (שמות כ"א ח'), שכתב "לא" וקרי "לו", והלא הקריאה בפה שווה בשניהם, שהלא האל"ף והיו"ו הן אותיות נחות שאינן נשמעות כלל בקריאה,

מחיקו - המ"ם בצירי. ואין לקרוא מחיקו בחיריק.

ד' ח': אס-לא יאמינו לך - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים אס-לא יאמינו לך במקף²¹. וכן הוא להלן ט': אשר תקח מדהיאר. ולהלן ה' ב': אשר אשמע בקלו.

ד' י"א: מי שם פה - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח השני ולהטעים מי שם פה במקף.

הלל אנכי יי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים הלל אנכי יי.

ד' י"ד: ויחראף - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף ולקרוא ויחרף²².

ד' ט"ו: והוריתי - הטעם מלרע בתי"ו.

ד' ט"ז: והיה - הטעם מלעיל בה"א²³.

ד' י"ח: התנו - התי"ו בשווא נע.

ד' י"ט: כל האנשים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים כל האנשים.

המבקשים - המ"ם רפה, ובשווא נע²⁴.

ד' כ"ג: הנה אנכי הרג - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים הנה אנכי הרג.

ד' כ"ח: ואת כל האתת - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים ואת כל האתת.

ה' ד': לכו - הטעם מלרע בכ"ף.

ובשני האופנים קוראים רק למ"ד בחולם (וכמו שכתב בפירוש ר' יהודה אבן חיוג' שלשה ספרי דקדוק עמ' 11), שאין שניו באופן הקריאה בין "לא" לבין "לו", והובאו דבריו באבן עזרא (שמות כ"א ח'), וכן משמע בדקדוקי הטעמים (סעיף 8), וכוונת המסורה המוסרת על קרי וכתב, שאע"פ שכתב "לא" באל"ף, הכוונה היא "לו" ביו"ו.

וכיוצא בזה מצאנו פעמים נוספות, כגון: הוא עשנו ולו אנחנו (תהלים ק' ג'), וכגון: ולקח אבי הנערה (דברים כ"ב ט"ו), שכתב "הנער" וקרי "הנערה", והלא הקריאה בפה שווה בשניהם, שהלא הה"א היא אות נחה שאינה נשמעת כלל בקריאה, ואם קוראים "הנער" ברי"ש קמוצה, אין הבדל אם כתובה אות ה"א או לא, וכוונת המסורה המוסרת על קרי וכתב, שאע"פ שכתב "הנער" בלא ה"א, שהוא כתיב המשמש בדרך כלל לזכר, כאן הכוונה לנקבה ולא לזכר.

וכעין זה מצאנו גם בתלמוד ובמדרשים, שכתוב "אל תקרי כך אלא כך", אין הכוונה תמיד לאופן קריאה שונה, אלא הכוונה אל תפרש כך אלא כך, אע"פ שהקריאה בפה שווה בשני האופנים, וכמו שכתבו תוס' (ערכין ט"ו ע"ב ד"ה אל תקרי) לפרש בגמרא, והביאו לזה רביה מהספרי (דברים ל"ד יד) שגם שם מצאנו כן.

²¹ לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם יטעימו את התיבה מלרע, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הקמץ. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י ההטעמה מלעיל, אם יטעימו מלרע, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

²² ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה כ"ב.

²³ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה.

וכאן מוכח שהמ"ם בשווא נע מזה שיש מתג לפני המ"ם, ומילה זו אינה מופיעה ביוצאים מן הכלל במסורה הנקראים בשווא נח למרות המתג.

וכן מוכח מזה שבכמה כתבי יד (ט"ה ט"ב ס"ג ס"א ס"ב) המ"ם כאן מנוקדת בחטף פתח (וכן יש להוכיח מכתר ארס צובה, שאע"פ שחסר כאן, בשני המקומות הנוספים במקרא בהם מופיעה תיבת "המבקשים" (שמואל א' כ"ה ב', ירמיה י"א כ"א) המ"ם מנוקדת בחטף פתח), (והיו שהשווא נע, כמבואר במאמר החטפים שחטף פתח באות לא גרונת הוא סימן לשווא נע). ומוכח שהשווא נע.

ה' ה': הַדְּרָכִים - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא אין באל"ף.

ה' ח': עֲלֵיהֶם - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֲלֵיהֶם באל"ף כ"א.

ה' ט': וַיַּעֲשֶׂה - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וַיַּעֲשֶׂה ב"ה.

ה' י"ד: אֶשְׂרֵשְׁמוּ - הטעם מלעיל בשי"ן.

ה' ט"ו: תַּעֲשֶׂה - מוטעם במרכא כפולה, וניגונו דומה לניגון התביר, אלא שנקשר ומתגלגל בנעימתו עם התיבה שאחריו, שהלא תביר הוא טעם מפסיק, ומרכא כפולה הוא טעם מחבר"ל.

ה' ט"ז: עָשָׂה - העי"ן בחטף פתח, והוא לשון ציווי. ויש להקפיד שלא ישמע שקורא עָשָׂה בקמץ, שהוא לשון עבר"ל.

וְחֻטָּאת - החי"ת בקמץ, והטי"ת רפה. ואין לקרוא וְחֻטָּאת בפתח ודגש.

ה' כ': מֵאֵת פְּרָעָה - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף וישמע שקרא מֵת פרעה.

ה' כ"א: יָרָא - הטעם מלעיל ביו"ד"ל.

עֲלֵיהֶם - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֲלֵיהֶם באל"ף כ"א.

ה' כ"ב: אֶ-דָּנִי - אין להוסיף מתג בדלי"ת ולקרוא אֶ-דָּנִי, אלא יש להטעים את הנו"ן בלבד.

לִמָּה הִרְעַלְתָּהּ - הטעם מלרע במ"ם, והמ"ם רפה. ובהמשך הפסוק: לִמָּה זָה, הטעם מלעיל בלמ"ד, והמ"ם דגושה ל"ט.

❖❖❖ ❖❖❖ ❖❖❖

❖ חילופי נוסחאות ❖

א' י': הִבֵּה נִתְחַכְמָה / (הִבֵּה נִתְחַכְמָה)

הנו"ן רפה - בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"ט"ז ס"יז, א"א א"ב א"ד א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מקצת ספרים.

הנו"ן דגושה - בכתבי היד: א"ג א"ה א"ו. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם רוב ספרים. מ"א.

א' ט"ז: אֶתְהַעֲבְרִיזוּ / (אֶתְהַעֲבְרִיזוּ)

הה"א ללא מונח - בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"ד א"ה א"ז א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, קסוטו, ברויאר.

הה"א במונח - בכתבי היד: ס"ב ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: גינצבורג, רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

א' י"ז: אֶתְהַאֲ-לֵהִים / (אֶתְהַאֲ-לֵהִים)

הה"א במונח - בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"ד א"ה א"ז א"ט. ~ ובדפוסים: גינצבורג, רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא.

הה"א ללא מונח - בכתבי היד: ס"א ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"א א"ב א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס.

ב' י"ב: כִּי אֵין אֵישׁ / (כִּי-אֵין אֵישׁ)

במונח מונח - בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"ד א"ה א"ז א"ט. ~ ובדפוסים: גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי.

במקף מונח - בכתבי היד: ס"ה ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"א א"ב א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס. מ"ב.

ג' ט"ו: לְהִתְאֲמֹר / (כֹּה תֵאמַר)

במקף - בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג, א"ד א"ה א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.

המוטעמת מלרע משמעה לשם מה, דהיינו שמסתבר שיש סיבה לכך, אולם התכלית בלתי מובנת, ותיבת "לָמָּה" המוטעמת מלעיל משמעה מדוע, דהיינו שהתכלית אמנם מובנת, והשאלה מדוע היא על עצם התכלית.

ולדבריו, מה שכתבו המדקדקים שכאשר באה אחת מאותיות אה"ע אחר תיבת למה התיבה מוטעמת מלרע, הוא סימן בעלמא, ואינו הטעם שגורם שתיבת "למה" תהיה מוטעמת מלרע. ולפי זה, הקורא "לָמָּה" מלעיל במקום "לָמָּה" מלרע, או להיפך, שינה משמעות.

מ ובגליון ציין שיש ספרים המנקדים נִתְחַכְמָה בדגש.

מא ענין חילוף זה מבואר בגליון פרשת ויחי תשע"ו הערה מ"א.

מב נראה שיש סימני מחיקה של מקף, ובמקומו נוסף מונח.

מג בדרך כלל כאשר באות שתי תיבות זעירות בנות הברה אחת לפני אתנחתא הן מוטעמות בשני מונחים, ואינן מוקפות. כגון: כִּי טוֹב פִּתְּרָה (בראשית מ' ט"ז), כִּי סָר לְרָאוֹת (שמות ג' ד'), כִּי לֹא חָמַץ (שמות י"ב ל"ט). ויש כמה פעמים שהתיבה הראשונה במונח והתיבה השנייה מוקפת, כגון: כִּי רַב־הָיָה (במדבר כ"ב ג'), כִּי אִם־בָּנוֹת (שם כ"ז ל"ג, יהושע י"ז ג').

והפסוק כִּי־יָמוּס בּוֹ (ויקרא כ"א כ"ג) שהתיבה הראשונה מוקפת והתיבה השנייה במונח, הוא חריג, ואין זה דרך המקרא.

ובטעמי אמ"ת הדרך שיהיו מוקפות, כגון: כִּי־לֹא אֶרְשָׁע (איוב י' ז'), כִּי־טוֹב

חֲסִידֶךָ (תהילים ס"ט י"ז).

(ומה שכתב בתשלוש מקנה אברם בטעם אתנחתא, שאם יבואו שתי תיבות לפני אתנחתא האחת במקף זולת י"א מקומות במקרא שישורוהו שני מונחים, בלבד יש בדבריו, שהלא שני מונחים המשרתים לאתנחתא מצוי במקרא עשרות פעמים, ונראה שהחליף את שני המונחים הבאים לפני אתנחתא, עם המאילא הבאה לפני אתנחתא, שהמאילא אכן באה י"א פעמים לפני אתנחתא. וכן נראה מזה שבכללי המאילא כתב רק שלפעמים ישירות לסוף פסוק, ולא הזכיר כלל ישירות גם לאתנחתא, וכן בכללי אתנחתא לא הביא כלל שישורו גם המאילא כמו שהביא בטעם סוף פסוק, ומכוח שבלבדל יש בדבריו).

ל" כן כתבו רד"ק (מכלול פ' ע"א), ומנחת שי (שמות ה' ט"ו).

ובתשלוש מקנה אברם פירט מעט יותר, וכתב שנגינתה קרובה לנגינת התביר אך לא עם כ"ב חוץ ורעדה ושבירה.

והרשב"ץ (מגן אבות נ"ה ע"ב) כתב שאינו יודע הבדל בין נגינת התביר לנגינת מרכא כפולה.

והמדקדק בן זאב בספרו תלמוד לשון עברי (סעיף ש"ג) כתב שניגון מרכא כפולה כשני תבירין. וצ"ע בזה.

ל" לקוראים בהגייה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יקפידו לקרוא את העי"ן בחטיפה, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י שנהגה כפתח ולא כקמץ. אך לקוראים בהגייה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבדול בין המשמעים הוא ע"י חטיפת העי"ן, אם לא יקפידו לקרוא את העי"ן במהירות וחטיפה יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

ל" ולפי מה שחידש בספר הכתב והקבלה (בראשית מ"א ל"ג) שבמלעיל הוא ענין בחירה ורצון (כמו: יִרְאֶה לוֹ הַשָּׁה), ובמלרע הוא לשון השגחה ושימת לב על הדבר (כמו: אֵין רָאִי, רָאָה אֵת כָּל מַאֲוָהוּ בְּיָדוֹ), יתכן שיש לחשוש לשינוי משמעות אם קורא כאן יִרְאֶה מלרע במקום יִרְאֶה מלעיל.

ל" דרך תיבת "למה" להיות מוטעמת מלעיל, ובמ"ם דגושה, אך כאשר המילה שאחריה מתחילה באחת מהאותיות אה"ע, והיא מחוברת אליה בטעם, היא מוטעמת מלרע, והמ"ם רפה, ויש לכלל זה כמה יוצאים מן הכלל (דקדוקי הטעמים סעיף 56, רד"ק במכלול קצ"ג ע"א). ובפשטות אין זה סימן בעלמא, אלא שאותיות אה"ע הבאות אחר תיבת "למה", הן גורמות שתיבת "למה" תהיה מוטעמת מלרע (וכן נראה מלשון רשב"ם שמות ה' כ"ב).

ורש"ר הירש (שמות ל"ב, י"א-י"ב) כתב השערה שיש חילוק במשמעות בין תיבת "לָמָּה" המוטעמת מלעיל לתיבת "לָמָּה" המוטעמת מלרע, שתיבת "לָמָּה"

האל"ף ללא מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ה ט"ו ט"ח, ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה
ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד
א"ה א"ו א"ז א"ט. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.

האל"ף במונח – בכתבי היד: א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס,
גינצבורג, רוו"ה, קורן.^{נא}.

ה' ג': גִּלְכָּהָא / (גִּלְכָּהָא)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה
ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"ב. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו,
ברויאר.

במקף – בכתבי היד: ס"ה ס"ז ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ט א"י. ~
ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.^{נד}.

ה' ה': עַם הָאָרֶץ / (עַם הָאָרֶץ)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה
ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"ב א"ד. ~ ובדפוסים:
מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.

במקף – בכתבי היד: ס"ו ס"י, א"א א"ג א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~
ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ה' ז': יִלְכּוּ / (יִלְכּוּ)

היו"ד ללא מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד
ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב
א"ג א"ד א"ה א"ט. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן נכון ע"פ
כללי הטעמים.^{נב}

היו"ד במונח – בכתבי היד: א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס,
גינצבורג. ~ וכן הוא בעין הקורא.

^{נד} יתכן שההטעמה כאן במקף היא טעות שנגרמה בהשפעת המקף בפסוק
לעיל (ג' י"ח), שמוטעם שם: וְעָתָה גִּלְכָּהָא דְרַךְ שְׁלֵשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר, ששם
תיבת "גִּלְכָּה" מוקפת לתיבת "נָא".

^{נב} ומסר עליו שם: נ"א עס. דהיינו שיש ספרים בנוסח אחר שאינו במונח
אלא הוא מוקף.

^{נב} בכתבי היד ס"ב ס"ו א"א א"ד א"ח מוטעם גִּלְכָּהָא במונח ומקף יחד,
וכנראה הוטעם כן כדי לרמז על מחלוקת הספרים. ובכ"י ס"ו אכן נמסר:
פליגי גִּלְכָּה. דהיינו שמוסר שיש מחלוקת הספרים אם מוטעם במונח או
במקף.